

آزادی اطلاعات در پرتو حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران و فقه امامیه

مؤلف

فضل الله رنجبر

دانشجو - کتری فقه و حقوق دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

ویراستار:

نوید رحیمی

انتشارات قانون یار

۱۳۹۷

سرشناسه	:	رنجبر، فضل الله، ۱۳۶۷ -
عنوان و نام پدیدآور	:	آزادی اطلاعات در پرتو حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران و فقه امامیه / مولف فضل الله رنجبر؛ ویراستار نوید رحیمی.
مشخصات نشر	:	تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۶۲ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۵۵-۱۱-۶
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	آزادی اطلاعات — ایران
موضوع	:	Freedom of information -- Iran
موضوع	:	آزادی اطلاعات (فقه)
موضوع	:	*Freedom of information (Islamic law)
موضوع	:	آزادی اطلاعات
موضوع	:	Freedom of information
شناسه افزود	:	رنجبر، نوید، ویراستار
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷، ۴۱۹، K۳۷۵۵
رده بندی دیویی	:	۳۱ / ۵۵۳
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۱۳۵۸۰۱

آزادی اطلاعات در پرتو حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران و فقه امامیه

مولف: فضل الله رنجبر

ویراستار: نوید رحیمی

ناشر: قانون یار

ویراستار: نوید رحیمی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۵۵-۱۱-۶

مرکز پخش قانون یار: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار.....
۱۳	فصل اول.....
۱۳	کلیات.....
۱۳	مقدمه.....
۱۵	۱-۱- برای حقوقی موضوعی.....
۱۶	۱-۲- اهمیت موضوع و پیشینه علمی اثر.....
۱۷	۱-۳- سؤالات اصلی و فرعی موضوع.....
۱۷	۱-۴- فرضیه پژوهش.....
۱۸	۱-۵- تعاریف و اصطلاحات.....
۲۱	فصل دوم.....
۲۱	مفهوم، مبانی و لوازم آزادی اطلاعات.....
۲۱	مقدمه.....
۲۲	۱-۲- مفهوم آزادی اطلاعات و نسبت آن با سایر آزادی ها.....
۲۲	۱-۱- تعریف و مفهوم آزادی اطلاعات.....
۲۳	۲-۱-۲- آزادی اطلاعات و نسبت آن با سایر آزادی ها.....
۲۷	۲-۲- تاریخچه آزادی اطلاعات.....
۳۱	۳-۲- لوازم تحقق آزادی اطلاعات.....
۳۸	۴-۲- مبانی آزادی اطلاعات.....
۳۹	۱-۴-۲- مبنای سیاسی و حق تعیین سرنوشت.....
۴۱	۲-۴-۲- حاکمیت مردم.....
۴۲	۳-۴-۲- پاسخگویی مقامات عمومی.....
۴۲	۴-۴-۲- اصل شفافیت.....
۴۴	۵-۴-۲- مبانی اجتماعی.....
۴۵	۶-۴-۲- مبنای اقتصادی.....
۴۶	۷-۴-۲- مبنای فرهنگی.....
۴۷	۸-۴-۲- مبنای فقهی آزادی اطلاعات.....

- ۴۷-۱-۸-۴-۲-..... مستندات فقهی ناظر بر ثبوت آزادی اطلاعات.....
- ۴۷-۱-۸-۴-۲-..... روایت علوی.....
- ۴۸-۲-۱-۸-۴-۲-..... سیره معصومین.....
- ۵۰-۳-۱-۸-۴-۲-..... حق مشارکت در اداره امور کشور.....
- ۵۰-۴-۱-۸-۴-۲-..... عدم قرار دادن خود در معرض سوء ظن.....
- ۵۲-۵-۱-۸-۴-۲-..... ادله ناظر بر نهی از کتمان علم.....
- ۵۳-۶-۱-۸-۴-۲-..... قاعده لاضرر.....
- ۵۳-۷-۱-۸-۴-۲-..... سیره عقلاء.....
- ۵۳-۸-۱-۸-۴-۲-..... تعلق مالکیت اطلاعات به مردم.....
- ۵۷-۲-۸-۴-۲-..... نقد و بررسی ادله:.....
- ۵۸-۲-۸-۴-۲-..... سیره و روایات معصومین (ع).....
- ۵۸-۲-۲-۸-۴-۲-..... سند حق کشور در اداره امور کشور.....
- ۵۹-۳-۲-۸-۴-۲-..... نقد استدلال به نهی ناظر بر احتراز از قرار دادن خود در معرض سوءظن.....
- ۵۹-۴-۲-۸-۴-۲-..... نقد استدلال به ادله ناظر بر نهی از کتمان علم.....
- ۶۰-۵-۲-۸-۴-۲-..... نقد قاعده لاضرر.....
- ۶۰-۶-۲-۸-۴-۲-..... نقد استدلال به سیره عقلاء.....
- ۶۱-۷-۲-۶-۵-۲-..... ارزیابی ادله تعلق مالکیت اطلاعات به مردم.....
- ۶۱-..... نتیجه گیری کلی:.....
- ۶۲-۱-۵-۲-..... جایگاه جهانی آزادی اطلاعات.....
- ۶۵-۲-۵-۲-..... جایگاه منطقه ای آزادی اطلاعات.....
- ۶۵-۱-۲-۵-۲-..... شناسایی آزادی اطلاعات در سازمان کشورهای آمریکایی.....
- ۶۶-۲-۲-۵-۲-..... شناسایی آزادی اطلاعات در شورای اروپا.....
- ۶۷-۳-۲-۵-۲-..... شناسایی آزادی اطلاعات در اتحادیه آفریقا.....
- ۶۸-۴-۲-۵-۲-..... شناسایی آزادی اطلاعات در کشورهای مشترک المنافع.....
- ۶۹-۶-۲-..... استثنائات وارد بر آزادی اطلاعات.....
- ۷۱-۱-۶-۲-..... اطلاعات ناقص، ناکافی و غیرمهم.....
- ۷۱-۲-۶-۲-..... امنیت ملی.....
- ۷۵-۳-۶-۲-..... حریم خصوصی.....
- ۷۷-۴-۶-۲-..... رعایت حقوق ناشی از مالکیت فکری.....

۸۰.....۵-۶-۲- مغل به مبانی اسلام.....

۸۱.....۶-۶-۲- مصالح و حقوق عمومی.....

۸۵.....فصل سوم.....

۸۵.....جمهوری اسلامی ایران و آزادی اطلاعات.....

۸۵.....مقدمه.....

۸۶.....۱-۳- قانون اساسی.....

۸۸.....۲-۳- وائین عادی.....

۸۹.....۳-۳- سیاست مشمول حق دسترسی به اطلاعات:.....

۸۹.....۲-۳- آئین دسترسی.....

۹۰.....۳-۳- تروج شفاد.....

۹۱.....۳-۳- موانع و بازکننده های آزادی اطلاعات در ایران.....

۹۱.....۳-۳-۱- ارتقاء آگاهی عمومی و فرهنگ سازی در زمینه آزادی اطلاعات.....

۹۱.....۳-۳-۱-۱- نهادهای آزادی اطلاعات و آموزش راهکارهای برخورداری از آن.....

۹۲.....۳-۳-۲- اطلاع رسانی فعال و سهولت دسترسی.....

۹۳.....۳-۳-۳-۱- علنی کردن نشستهای نهادهای رشتی.....

۹۴.....۳-۳-۳-۲- ایجاد و تقویت زیرساختهای تکنولوژیک و تقویت دولت الکترونیک.....

۹۴.....۳-۳-۳-۳- استقلال رسانه ها و منع سانسور.....

۹۵.....۳-۳-۳-۱- استقلال ساختاری.....

۹۵.....۳-۳-۳-۱-۱- داشتن شخصیت حقوقی مستقل.....

۹۶.....۳-۳-۳-۲- استقلال مراجع دولتی تنظیم کننده فعالیت های رسانه ای.....

۹۷.....۳-۳-۳-۳-۱- استقلال محتوایی یا اختیاراتی.....

۹۷.....۳-۳-۳-۴-۱- استقلال سیاسی رسانه ها.....

۹۹.....۳-۴-۱- ارزیابی شکلی و ساختاری قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.....

۹۹.....۳-۴-۱-۱- شرایط شکلی رسیدگی به تقاضای دسترسی به اطلاعات شهروندان.....

۱۰۱.....۳-۴-۱-۲- آئین رسیدگی به تقاضای شهروند.....

۱۰۳.....۳-۴-۱-۳- ساختار و نحوه عملکرد نهاد ناظر بر دسترسی به اطلاعات.....

۱۰۳.....۳-۴-۲- ارزیابی ماهوی قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات.....

۱۰۳.....۳-۴-۲-۱- ابهام و اجمال در واژگان و تعاریف.....

۱۰۵.....۳-۴-۲-۲- تعارض برخی مفاهیم قانون با اصول کلی حاکم بر دسترسی به اطلاعات.....

- ۳-۴-۳- نقص در ضمانت اجرا ۱۰۶
- ۳-۴-۴- محدودیت‌های حق دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۰۷
- ۳-۵-۳- ضمانت اجرای دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۱۰
- ۳-۵-۱- ضمانت اجرای کیفری در مورد اشخاص حقیقی ۱۱۰
- ۳-۵-۱-۱- امحاء جزئی یا کلی اطلاعات ۱۱۱
- ۳-۵-۱-۲- تخریب و ایجاد اختلال در داده ها ۱۱۳
- ۳-۱-۱-۳- ممانعت از دسترسی ۱۱۳
- ۳-۱-۵-۴- سرقت اطلاعات ۱۱۴
- ۳-۲-۵-۳- مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی در حقوق موضوعه ایران ۱۱۵
- ۳-۵-۲- مسئولیت مدنی افراد حقیقی و حقوقی ۱۱۶
- ۳-۵-۳-۱- تعارض اساسی ۱۱۷
- ۳-۵-۳-۲- قانون مجازات اسلامی ۱۱۷
- ۳-۵-۳-۳- قانون مسئولیت مدنی ۱۱۸
- ۳-۵-۳-۴- قانون بکارگیری سلاح و وسایل نیروهای مسلح ۱۱۸
- ۳-۶-۳- نگاهی به وضعیت دسترسی آزاد به اطلاعات در قوای سه گانه و نهادهای دیگر ۱۱۸
- ۳-۶-۱- قوه مقننه ۱۱۹
- ۳-۶-۱-۱- نقش قوه مقننه در دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۲۰
- ۳-۶-۱-۲- مراجعه مردم به نمایندگان ۱۲۰
- ۳-۶-۱-۳- تحقیق و تفحص ۱۲۱
- ۳-۶-۱-۴- نقش نمایندگی مجلس در دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۲۱
- ۳-۶-۱-۵- شورای نگهبان ۱۲۱
- ۳-۶-۱-۶- جلوه هایی از دسترسی آزاد به اطلاعات در قوه مقننه ۱۲۲
- ۳-۶-۱-۶-۱- علنی بودن جلسات مجلس شورای اسلامی ۱۲۲
- ۳-۶-۱-۶-۲- علنی بودن مذاکرات مجلس شورای اسلامی ۱۲۳
- ۳-۶-۱-۶-۳- استثناء در علنی بودن (جلسه غیر علنی) ۱۲۳
- ۳-۶-۱-۶-۴- شرایط تحقق استثناء ۱۲۴
- ۳-۶-۱-۷- اطلاع رسانی در قوه مقننه ۱۲۴
- ۳-۶-۲- قوه مجریه و دسترسی آزاد به اطلاعات ۱۲۶
- ۳-۶-۱-۲- نقش رئیس جمهور در گسترش آزادی اطلاعات ۱۲۷

۱۲۷.....	۳-۶-۲-۲- قوه مجریه و جلوه هایی از آزادی اطلاعات
۱۲۷.....	۳-۶-۲-۱- علنی بودن جلسات هیأت دولت
۱۲۸.....	۳-۶-۲-۲- ابلاغ مصوبات
۱۲۸.....	۳-۶-۲-۳- اطلاع رسانی در قوه مجریه
۱۲۸.....	۳-۶-۳- قوه قضائیه و دسترسی آزاد به اطلاعات
۱۳۱.....	۳-۶-۳-۱- جلوه هایی از دسترسی افراد به اطلاعات در قوه قضائیه
۱۳۱.....	۳-۶-۳-۱- علنی بودن دادگاه ها
۱۳۹.....	فصل چهارم
۱۳۹.....	نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۳۹.....	الف) نتیجه گیری
۱۴۲.....	ب) پیشنهادات
۱۴۳.....	پیوست ها
۱۵۳.....	منابع و مآخذ

پیشگفتار

نظام حقوقی دسترسی آزاد به اطلاعات یکی از عناصر پایه‌ای حکومت‌های دموکراتیک و ضروری‌ترین ابزار در جهت تضمین آزادی‌های اساسی از جمله حق آزادی بیان و حق تعیین سرنوشت است. لازمه پاسخگویی به نظارت دولت، کنترل عملکرد نمایندگی اعطا شده به دولت‌ها، شفافیت و مبارزه با فساد، دسترسی آزاد به اطلاعات و اسناد نگهداری شده نزد دولت و نهادهای عمومی است. (جز در موارد استثناء) نظام‌های حقوقی دنیا به اشکال گوناگون از طریق قانون اساسی، اعلامیه‌ها، اسناد بین‌المللی، قوانین داخلی و حمایت‌ها و تضمین‌های قضایی، سال‌هاست که این حق را به رسمیت شناخته‌اند. خیزش و جنبش دهه‌های اخیر و اقبال جهانی در به رسمیت شناختن چنین حق، علاوه بر ایجاد توسعه مفهومی این حق، دولت‌ها را به ترسیم نظام حقوق و تعهدات به حاکم نظام این حق واداشته است. تفسیر موسع از اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، این حق را در حقوق اساسی کشورمان مدلل می‌سازد، به همین دلیل در کشورما نیز در سال ۱۳۸۸ ش. قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات^۱ این حق به صورت عام و فراگیر وارد نظام حقوقی موضوعه شد. در فقه امامیه دلیل تعلق اطلاعات عمومی به مردم دلالت تام داشته و برای اثبات چنین حقی، استدلال قرار می‌گیرد.